

سازمان آموزش و پرورش استثنای کشور

جدول سجاده

پایه دوازدهم متوسطه دوم

گروه با آسیب شنوایی

معاونت آموزشی، پرورشی و تربیت بدنی
سال تحصیلی ۱۴۰۵ - ۱۴۰۴

سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور

سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور

الله الرحمن الرحيم

naegh.ir

سجده ی سجاده آموزش صحیفه سجادیه

زین العابدین علیه السلام

پایه دوازدهم متوسطه دوم گروه با آسب شنوایی

ناظر : دکتر پروین قربانیان
مشاور علمی : فاطمه اژدری

کارگروه تدوین :
سمیه امیدی - راحله فرهمندی - صدرا طیبی - متین حسنی

معاونت آموزشی، پرورشی و تربیت بدنی

سال تحصیلی ۱۴۰۵ - ۱۴۰۴

سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور

سجده ی سجاد

علیه السلام

آموزش مفاهیم صحیفه سجادیه

پایه دوازدهم متوسطه دوم گروه با آسبب شنوایی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۲	 مقدمه
۳	 آشنایی با زندگی نامه امام سجاد (ع)
۴	 توحید و سبک زندگی
۵	 فراز بیست و هفتم
۱۰	 فراز بیست و هشتم
۱۵	 فراز بیست و نهم
۹	 فراز سیزدهم
۱۱	 فراز نوزدهم
۱۹	 منابع

خدای بزرگ و مهربان با حکمت و دانش بی پایان خود، پیامبران زیادی را برای راهنمایی ما انسان ها فرستاده است تا راه درست زندگی کردن را به ما نشان دهند. حضرت محمد (ص) آخرین **فرستاده خدا** و پیامبر ما مسلمانان است. بعد از رحلت پیامبر اکرم (ص)، امامان معصوم (ع)، رهبری جامعه اسلامی را برعهده گرفتند. همه ی امامان معصوم (ع) برای هدایت مردم به راه راست تلاش می کردند، آنها از هر فرصتی برای راهنمایی مردم استفاده می کردند و با اخلاق و رفتار خود مسیر درست زندگی کردن را به مردم نشان می دادند.

امام چهارم، امام سجاد (ع) هم مانند دیگر امامان، با رفتار و شیوه زندگی بی نظیر خود الگوی خوبی برای ما مسلمانان است. ایشان در هنگام راز و نیاز با خدا، دعاهای زیبا و آموزنده ای **بیان می کردند**. "صحیفه ی سجادیه" نام کتابی است که دعاهای امام سجاد (ع) در آن جمع آوری شده است. خواندن این دعاها هم به ما آرامش می دهد و هم بر اخلاق و رفتارمان تأثیر خوبی می گذارد.

بخشی از دعاهای امام سجاد (ع)، جهت آشنایی دانش آموزان عزیز با آسیب شنوایی به زبان ساده و قابل فهم در این محتوای آموزشی گردآوری شده است و امید بر آن است که چراغ راهی برای روشن تر شدن مسیر زندگی شما عزیزان باشد.

امام سجاد (ع) فرزند امام حسن (ع) است.

امام سجاد (ع) بعد از واقعه عاشورا و شهادت پدرش امام حسین (ع) به امامت رسید.

امام سجاد (ع) چهارمین امام شیعیان است.

امام سجاد (ع) پنجم شعبان سال ۳۸ هجری در شهر مدینه به دنیا آمد.

امام سجاد(ع) حدود ۳۵ سال امامت کردند.

امام سجاد (ع) توسط فرد ظالمی به نام هشام بن عبدالملک با زهر مسموم شدند و به شهادت رسیدند.

پیکر پاک ایشان در قبرستان بقیع به خاک سپرده شد.

صحیفه سجادیه:

یکی از ویژگی های امام سجاد (ع) این بود که با خدای مهربان بسیار راز و نیاز می کرد و همیشه دعا می خواند.

وقتی دشمنان اسلام نگذاشتند که امام سجاد به طور مستقیم مردم را راهنمایی کند، امام با دعا و نیایش خود پیام های اخلاقی را به مردم می گفتند و به آن ها درس زندگی می دادند.

بعضی از دعا های امام سجاد(ع) در کتابی به نام "صحیفه ی سجادیه" جمع آوری شده است.

کتاب صحیفه ی سجادیه مانند قرآن کریم کتابی است که در آن در مورد مسائل دینی، اخلاقی و رفتاری مطالب مفیدی نوشته شده است، به همین دلیل بعضی ها به کتاب صحیفه ی سجّادیه لقب "خواهر قرآن" داده اند.

در کتاب صحیفه ی سجادیه ۵۴ دعا از امام سجاد (ع) آمده است.

دعای بیستم صحیفه سجادیه از دعا‌های مأثور، یعنی دعایی که از زبان امام معصوم (ع) صادر شده است می باشد. امام سجاد (ع) در کتاب صحیفه سجادیه برای کسب اخلاق نیکو و انجام کارهای پسندیده و همچنین دوری از ویژگی های بد اخلاقی از خداوند مهربان درخواست کمک می کند. درخواست های امام سجاد (ع) در این دعا شامل اخلاقیات در دو محور است:

۱- اخلاق فردی

۲- اخلاق اجتماعی

امام سجاد (ع) در این دعا به موانع رشد انسان و راه های نجات او از تلقین های شیطان اشاره کرده است.

دلیل تکرار صلوات در فراز های دعای بیستم نهج البلاغه هم نزدیک تر شدن دعا به استجاب است.

دعای بیستم صحیفه سجادیه به دلیل در برداشتن تعالیم انسان ساز جهت کسب اخلاق و انجام کارهای پسندیده، دعای "مکارم الاخلاق" نام دارد.

مکارم به معنی کرامت ها، شرافت ها و بزرگواری ها است.

اخلاق به معنی ویژگی های روحی و باطنی و رسوخ آن در جان و روح آدمی است که زمینه

سهولت رفتارها و آسانی کارهای متناسب با آن ویژگی ها را برای انسان فراهم می کند.

دعای مکارم الاخلاق شامل سی فراز مهم اخلاقی است.

در صفحات بعدی بخش هایی از ده فراز سوم دعای مکارم الاخلاق شرح و توضیح داده می شود.

"خدایا! بر محمد و آلش درود فرست
و صحت و سلامتی که در عبادت هزینه شود
آسایش و فراغت که در فضای زهد به کارم آید
و دانش و معرفتی که در عمل به کار گرفته شود
و پارسایی که از افراط و تفریط دور باشد،
از من دور کن.
خدایا! تندرستی همراه با عبادت
و آسودگی همراه با زهد و علم با عمل
و پارسایی همراه با اعتدال (میانه روی)، روزی من کن."

صحت و سلامتی

تندرستی در بدن حالتی طبیعی است که با وجود آن افعال بدن مسیر طبیعی خود را طی می کند. تندرستی و جوانی، دو هدیه گرانقدر خداوند به انسان هاست. انسان تا وقتی جوان و سالم است و از این دو نعمت برخوردار است، قدر آن نعمت های ارزشمند را نمی داند و موقعی که آن ها را از دست می دهد به ارزش و اهمیت آن ها پی می برد. امام علی (ع) فرمودند: "دو چیز است که فضل و برتری آن ها را احدی نمی داند مگر کسی که آن دو را دارا است و اکنون از دست داده، یکی جوانی و دیگری عافیت است." امام سجاد (ع) در دعای مکارم الاخلاق می فرماید: "خدایا! به من صحت و سلامتی را روزی کن که در راه بندگی و عبادتت به کار برم." در اینجا ممکن است کسی سوال کند آیا می شود تمام اوقات سلامتی یک انسان صرف عبادت شود؟

در جواب باید گفت: ما نباید عبادت را فقط منحصر به نماز و روزه های واجب و مستحب و بقیه واجبات دینی بدانیم بلکه عبادت در دین مقدس اسلام معنای وسیعی دارد و انسان مسلمان می تواند همه نیازهای طبیعی و دیگر کارهایش را به منظور جلب رضای خدا انجام دهد و جنبه عبادی به آن ها ببخشد.

پیامبر اکرم(ص) در جمله کوتاهی به ابوذر که از یاران خاص ایشان بود فرمودند:
"ای ابوذر به گونه ای باش که در هر کاری با نیت الهی قدم برداری حتی در خوابیدن و غذا خوردن."

زهد

زهد در لغت به معنی اظهار بی میلی نسبت به چیزی است که بر اثر نداشتن میل درونی نسبت به آن به وجود می آید. منظور امام در این قسمت دعا این است که بسیاری از کارهای مادی و دنیوی وجود دارد که به دنبال انجام آن ها رفتن مباح است ولی انسان زاهد نمی خواهد وقت ارزشمندش در اوقات فراغت، صرف چنین کارهایی شود. در اوقات فراغت پیاده روی، کوهنوردی، تماشای گل ها و زیبایی های طبیعت، هم نشینی با افراد پاک و با ارزش، مطالعه کتاب های مفید، تیراندازی، شنا، اسب سواری و دیگر کارهایی مانند این کارها با زهد منافاتی ندارد، بلکه آن چه ناپسند است زیاد بودن اوقات فراغت و لذت گرایی و بی توجهی به داشتن مسئولیت در برابر خداوند است که باعث می شود ویژگی های خوب در وجود انسان از بین برود و زمینه را برای سقوط بیشتر انسان فراهم می کند.

امام سجاد (ع) در این بخش از دعا از خداوند مهربان می خواهد که به او علمی عطا کند که در عمل به کار ببندد. یکی از دلایل پیشرفت پیامبر گرامی الام در تبلیغ دین اسلام آن بود که هر چه را می گفت و به مردم دستور می داد خود به آن عمل می کرد و همین کار تاثیر کلام پیامبر اکرم (ص) را در دل های مردم افزایش می داد. امامان معصوم هم مانند جد بزرگوار خودشان حضرت محمد (ص) بودند و آن چیزی را که می دانستند خودشان به کار می بردند و به مردم هم یاد می دادند و توصیه به عمل می کردند.

علم و دانش انسان زمانی برای جامعه و مردم مفید است که با عمل و اجرا همراه باشد یعنی عالم به علم و دانسته خود عمل کند و آن را با اشتیاق به دیگران بیاموزد.

باید بدانیم که یاد گرفتن علوم مربوط به عقاید، اخلاق و احکام که به انسان رنگ مسلمانی می دهد بر تمام مردان و زنان مسلمان واجب است و تمام زنان و مردان مسلمان باید آن را یاد بگیرند مانند احکام وضو و غسل ، ذکرهای واجب و قابل ذکر است که علوم مربوط به سایر رشته ها مانند فیزیک، شیمی، علم پزشکی هم دانش هایی ارزشمند و مورد نیاز انسان هستند که از نظر اسلام مورد تکریم و احترام است.

حکایت علم و عمل سعدی یکی از حکایات های زیبا در باره دانش و عمل است.

"دو کس رنج بیهوده بردند و سعی بی فایده کردند:

یکی آن که اندوخت و نخورد و دیگر آن که آموخت و نکرد

علم، چندان که بیشتر خوانی

چون عمل در تو نیست، نادانی

نه محقق بود، نه دانشمند

چارپایی، بر او کتابی چند

آن تهی مغز را چه علم و چه خبر

که بر او هیزم است یا دفتر؟"

مفهوم و معنی حکایت علم و عمل دو گروه از انسان ها هستند که بی فایده سعی و تلاش می کنند. یک گروه آن هایی که مدام در حال جمع کردن مال و ثروت هستند ولی از آن استفاده ای نمی کنند و لذتی نمی برند و گروه دیگر کسانی هستند که علم و دانش را فرا می گیرند اما به آن عمل نمی کنند.

هر چه قدر علم بیشتری یاد بگیری و به آن عمل نکنی، نادان هستی. اگر بر پشت هر حیوان چهارپایی باری از کتاب هم باشد آن حیوان نه پژوهشگر و نه دانشمند می شود زیرا که آن حیوان خبر ندارد که آن چیزی بر پشت او است هیزم است یا کتاب و دفتر. همانگونه که از این حکایت برمی آید به نظر سعدی دانشمند واقعی کسی است که به آموخته های خود عمل کند، چرا که هیچ حیوانی با حمل کردن کتاب، دانشمند نمی شود.

پارسایی و اعتدال

امام سجاد (ع) در ادامه می فرماید: "بار الها ! پارسایی که از افراط و تفریط دور باشد، از من دور کن و تندرستی همراه با عبادت و آسودگی همراه با زهد و علم با عمل و پارسایی همراه با اعتدال روزی من کن."

پرهیزکاری و پارسایی حالتی در وجود انسان است که به نگهداری کامل نفس و ترس از لغزش منجر می شود. در این بخش از دعا امام سجاد (ع) از خدا می خواهد تا برای طلب روزی معتدل و میانه رو باشد و تلاش انسان به سمت افراط و زیاده روی نرود.

ترجمه:

"خدایا! مدت عمرم را به عفو و بخششت پایان ده

و آرزویم را در امید به رحمت محقق کن

و راه هایم را برای رسیدن به خشنودی ات هموار ساز

و در تمام احوال، کردارم را نیکو گردان."

عاقبت به خیری و حسن عاقبت

امام سجاد (ع) در دعای مکارم الاخلاق از خداوند درخواست عاقبت به خیری و حسن عاقبت دارد و می فرماید: "خدایا! مهلت من را (اجل من را) که در دنیا دارم باعفو خود ختم کن."

یکی از دعاهاى بسیار مهمی که از خداوند می خواهیم عاقبت به خیری است، این دنیا بالاخره تمام می شود اما آن چه که مهم است عاقبت به خیری و حسن عاقبت است.

راه عاقبت به خیری در قرآن

خداوند در قرآن کریم می فرماید: "حسن عاقبت خاص پرهیزکاران است."

عاقبت به خیری برای کسانی است که در دنیا دنبال برتری جویی نبودند. البته این موضوع یک جنبه جهانی هم دارد، چون یک عده هستند که می خواهند روی زمین تسلط پیدا کنند و فساد کنند و دنیا برای آن ها باشد.

برتری جویی ضد عاقبت به خیری

برتری جویی و رقابت کردن و چشم و هم چشمی در امور دنیوی ضد عاقبت به خیری است. فکر این که من می خواهم از همه زیباتر باشم یا خانه من از همه بزرگتر و زیباتر باشد خطرناک است و باید از خدا بخواهد تا بتواند با این اندیشه مبارزه کند. نتیجه آنکه حسن عاقبت برای افراد با ایمانی که به روز جزا و ثواب و عقوبت الهی ایمان دارند بسیار مهم است و برای همین از خداوند مهربان درخواست حسن عاقبت می کنند.

امید به رحمت خدا

"و آرزویم را در امید به رحمت محقق کن."

امید به معنای حاصل شدن یک امر دوست داشتنی است که در آینده نزدیک اتفاق می افتد. امید با آرزو را رجا می گویند و بر آورده شدن آرزو درامید به رحمت خداوند محقق می شود. در احادیث مختلف داریم که امید های شما به رحمت خداوند باید معقول باشد، مثلاً اگر ما هیچ کاری برای قبول شدن در دانشگاه انجام ندهیم و فقط امیدوار به رحمت خدا باشیم، عاقلانه و منطقی نیست.

درخواست آسان شدن راه برای رسیدن به رضای خدا

"و راه هایم را برای رسیدن به خشنودی ات هموار ساز."

یکی از راه های آسان شدن راه رسیدن به رضای خدا توفیق است. انسان مومن معتقد است که همه چیز دست خداست اگر خدا توفیق بدهد من این راه ها را به لطف خودش بروم.

خدایا راه را بر من آسان گردان یعنی مثلاً من مریض نشوم و اتفاق ناگواری پیش نیاید تا بتوانم آزمون کنکورم را به خوبی بدهم. بهتر است همیشه در انجام کارها از کلمه انشاالله (اگر خدا بخواهد) استفاده کنیم تا از قدرت بی انتهای خداوند بزرگ در کارهایمان بهره مند شویم و خود او نگهدار ما باشد. یعنی باید در کارها همیشه توکل ما به پروردگار باشد تا بتوانیم به آرزوهایمان که داریم برسیم و موانع کار برطرف شود.

مساله رضا به رضای الهی مانند بسیاری از ارزش ها، دارای درجات است. روشن است که هر چه قوی تر و درجه عالی تر باشد، ارزش آن به همان نسبت بیشتر است. برای همین است که امام سجاد (ع) به ما یاد می دهد که از خدا بخواهیم تا درجه عالی تر از مقام خشنودی الهی را به ما عطا کند و بر همین اساس، ما را سپاس گزارترین انسان ها در برابر نعمت هایش، استوارترین آن ها در انجام برنامه های دینی و خویشتن دارترین آن ها در برابر گناهان و نهی های الهی قرار دهد که پایه و خمیر مایه همه این صفات برجسته، راضی بودن به رضای الهی است. انسان در حالت رضا تسلیم است و هیچ گونه اعتراضی ندارد و همین صفت باعث می شود انسان شاکرتر، استوارتر و خویشتن دارتر شود.

آنان که از خداوند رضایت ندارند، ناشکری می کنند و یا شکر آن ها ضعیف است و یا در مسیر دچار تزلزل، لغزش، بی اعتنائی و بی تفاوتی نسبت به ارزش ها می شوند، پس برای رسیدن به ارزش ها بهتر است که اول سراغ رضا به خشنودی خدا برویم.

نیکو گرداندن اعمال در تمامی حالات زندگی

در ادامه دعا امام سجاد (ع) می فرماید: "خدایا ! در تمام احوال، کردارم را نیکو گردان."

در تمامی حالات اعمال مرا نیکو گردان یعنی توفیق بده همیشه اعمال من نیکو باشد و این نعمت بزرگی است که عبادات من و رفتارم همیشه نیکو باشد. در این قسمت دعای امام سجاد (ع) دو کلمه آمده است یکی عمل و آن دیگری نیکو بودن عمل است.

اسلام دارای سه شاخه اصلی و اساسی است: عقاید، اخلاق و اعمال

قسمت بزرگی از اخلاق و احکام در اعمال انسان دیده می شود.

پیامبر گرامی اسلام می فرماید: "ایمان، شناخت با دل، گفتن با زبان و عمل با ارکان است."

در تعریف ایمان، عمل به جوارح و اعضا را در کنار تصدیق به قلب و اقرار به زبان آورده اند.

عبادت نیاز به دو چیز دارد:

۱- حسن فعلی

۲- حسن فاعلی

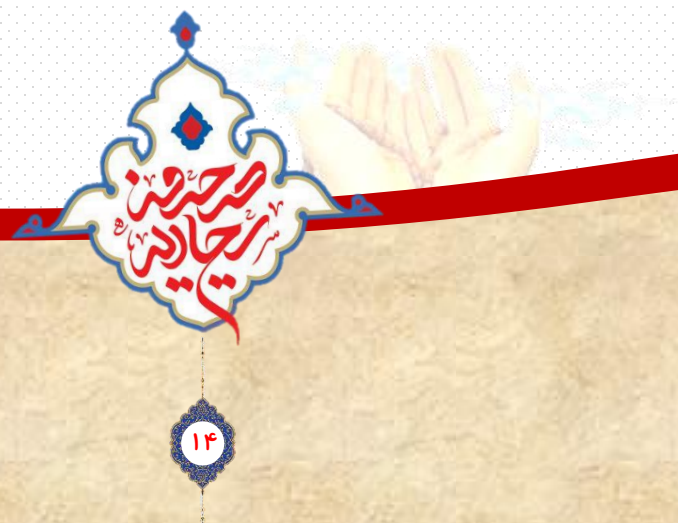
هم حسن فعلی و هم حسن فاعلی هر دو از ارکان عبادت محسوب می شوند.

منظور از حسن فعلی این است که عبادت ذاتا مطلوب و محبوب معبود باشد، مثل سجده که حسن فعلی دارد و ذاتا مطلوب است و منظور از حسن فاعلی این است که انجام دهنده عبادت هم نیت خوبی داشته باشد و عبادتش برای نزدیکی به پروردگار باشد نه برای هوی و هوس و ریاکاری و

.....

اگر هر دو رکن يا يکي از آن ها نباشد، آن عبادت ارزشي نخواهد داشت مثلاً اگر کسي به خاطر رژيم روزه بگيرد، کار او عبادت محسوب نمي شود هر چند روزه حسن فعلي دارد ولي در اين جا حسن فاعلي ندارد. حسن عمل در زندگي آنقدر مهم است که امام براي رسيدن به آن از خداوند کمک مي طلبد.

فراز بیست و نهم

ترجمه:

"خدایا! بر محمد و آل محمد درود فرست

و مرا در اوقات بی خبری برای یادت بیداری ده

و در روزگار مهلت برای فرمان برداری ات به کار گیر

و برایم راه آسانی به سوی محبت باز و هموار کن

و به سبب آن، خیر دنیا و آخرت را برایم کامل ساز."

صلوات بر محمد و آل محمد

"خدایا! بر محمد و آل محمد درود فرست."

امام سجاد (ع) همیشه به ما یاد داده است که اول پیامبر و آل او را با ذکر صلوات ذکر کنیم و بعد

حاجت را بخواهیم.

غفلت از یاد خدا

امام سجاد (ع) در ادامه دعا می فرمایند: و مرا در اوقات بی خبری برای یادت بیداری ده

خدایا در اوقات غفلت من را متوجه ذکر خود کن یعنی زود به یاد بیاورم که دارم غفلت می کنم.

ما انسان ها معصوم نیستیم و ممکن است در مواقعی از یاد خدا غافل شویم یا ممکن است ناخودآگاه غافل شویم و غیبت کنیم و یا وقتی در غفلت فرو می رویم پر خاشگیری کنیم. باید زود متوجه شویم که در غفلت هستیم و برگردیم تا طمع شیطان نسبت به سقوط ما از بین برود. مانند مثال دو گوسفندی که از گله دور می شوند، یکی از آن ها زود متوجه می شود و بر می گردد ولی گوسفند دیگر سر خود را پایین می اندازد و آنقدر دور می شود که دیگر توانایی برای باز گشت نخواهد داشت و طعمه گرگ می شود.

درخواست دور شدن از غفلت امام سجاد (ع) در این بخش از دعا یکی از راه های رسیدن به کمال و سعادت است. دنیا محل غفلت است و گاهی ظواهر و جلوه های آن انسان را از خداوند و ارزش های الهی غافل می کند. امام سجاد (ع) ریشه تمام ظلم ها ، فسادها و گناهان را در غفلت از یاد خدا می داند. پس اگر انسان خدا را فراموش کرد و غفلت بر او مستولی شد و به دنیا پرستی روی آورد، انجام هر ظلم و جنایتی از او بر می آید مثل ظلمی که در حق امام حسین (ع) و یارانش در کربلا روی داد. خداوند دوست دارد او را یاد کنیم و کار شیطان، غفلت از یاد خداست. نماز که ستون دین است و ترک آن سبب می شود انسان در مرز کفر قرار بگیرد برای یاد خدا و در محضر خدا قرار گرفتن است. خداوند در قرآن کریم می فرماید: مرا یاد کنید تا یاد کنم شما را.

وقتی خداوند انسان را یاد می کند یعنی که او را مورد لطف و عنایت ویژه خود قرار می دهد.

"و در روزگار مهلت برای فرمان برداری ات به کار گیر."

منظور از ایام مهلت، عمر ماست. ما نمی دانیم چه موقع می میریم ولی آنقدر که به ما مهلت دادند باید در راه رضای خدا استفاده کنیم و نهایت استفاده را از این مهلت عمر داشته باشیم. مهلت در لغت به دو معنی آمده یکی مدارا کردن و معنای دوم مهلت دادن و و عجله نکردن است.

در این جا امام سجاد (ع) از پیشگاه خداوند درخواست می کند که شرایطی فراهم کند تا اوقات مهلتش (زمان عمرش) در راه اطاعت از خدا سپری شود. چه زیباست که ما هم همین خواسته را از خدا داشته باشیم.

درخواست راهی به سوی محبت خدا

"و برایم راه آسانی به سوی محبتت باز و هموار کن."

امام سجاد (ع) در این بخش از دعا می فرماید: خدایا! برای من یک راه روشنی را باز کن که به محبت تو برسم. محبت دو معنا دارد: یعنی من یک کاری انجام بدهم که او من را دوست داشته باشد یا یک کار انجام بدهم که من او را دوست داشته باشم و محبت او در قلبم جای بگیرد. در این جا هر دو معنی محبت جا می گیرد یعنی یک راه آسانی که محبت تو در قلب من بیاید و یا تو من را دوست داشته باشی. در قرآن کریم دوست داشتن ۸۲ بار آمده است. خداوند دوست داشتن خود نسبت به بنده هایش را در اموری چون اعطای توفیق طاعت و عبادت، هدایت به دین، برداشتن حجاب از قلب، بخشایش و پاداش جلو ه گر می سازد. بر اساس آیات قرآن توبه کنندگان، پرهیزکاران، توکل کنندگان و پیروی کنندگان از پیامبر(ص) از جمله کسانی هستند که از محبت خداوند برخوردار می شوند.

کامل کردن خیر و برکت دنیا و آخرت با محبت خدا

"و به سبب آن، خیر دنیا و آخرت را برایم کامل ساز."

اگر محبت خدا در دل کسی باشد و خدا دوست باشد یا کاری کند که خدا او را دوست داشته

باشد کاملاً خیر دنیا و آخرت را به دست می آورد.

۱. قرآن کریم.
۲. صحیفه سجاده، دعا‌های امام زین‌العابدین (ع)، ترجمه و شرح.
۳. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، انتشارات دارالکتب الاسلامیه.
۴. مطهری، مرتضی، آشنایی با سیره امامان معصوم (ع)، انتشارات صدرا.
۵. مرکز پژوهش‌های اسلامی، زندگی و سیره امام سجاد (ع).
۶. کتب درسی آموزش قرآن و دین و زندگی دوره متوسطه دوم.

